

Učiteljski

T O V A R Š.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi poli.

List za šolo in dom.

Velja
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 24.

V Ljubljani 15. decembra 1871.

Tečaj XI.

Priserčni bratje učitelji!

Mili šolski prijatelji!

Naš „Tovarš“ dokončava danes svoj ednajsti tečaj, in kakor vsako leto, se vam tudi letos ganjen zahvaljuje za blago pomoč, ki ste mu jo naklanjali pretečeno leto. Z lahkim srcem rečemo, da je tudi letos „Tovarš“ po svoji slabi moči marljivo delal na svojem polju, ter pospeševal blagor domače šole in boril se za učiteljske pravice. Ko bi bile njegove okoliščine vgodnejše, t. j. ko bi „Tovarš“ štel več naročnikov in sterpljivih podpornikov, bil bi veliko več storil. Brez pomoči ne shaja nobena stvar na svetu. Dragi bratje učitelji! ako hočemo, da napreduje šolska in sploh učiteljska reč, napredujmo najpred sami. Združujmo se, in združeni delajmo v težavnem svojem poslu! Naš šolski list mora nam biti središče, kjer naj se zbirajo in od koder naj se širijo vsi naši kervni toki — za boljši uspeh pri poduku mladine, za pravo odgojo in za bran naših pravic. Naš list naj nam bode zastava, katero visoko povzdigujemo z bliščečim napisom „naprej“! Nihče ne more tajiti, da je ravno naš list veliko pripomogel, da smo pritirali šolski voz do tje, kjer je sedaj. Dobro vemo, da smo v marsikteri reči še dalječ za svojimi soslednimi brati, a to ni naše zadolženje, temuč krive so tega vnanje okoliščine — slabo materialno stanje naše. Sicer vidimo blizo že upajočo zvezdo; Bog daj, da bi jo dosegli in ne letali enako dečku, od hriba do hriba, da bi dosegli svetlo nebno lučico! Naš „Tovarš“ bode v novem letu začel svoj dvanajsti tečaj in z vsemi svojimi močmi delal za napredek domačega šolstva in učiteljstva, in več ko bode imel podpore, lepše

in krepkejše bode razvijal svojo zastavo, posebno sedaj, ko se nam ponuja lepa prilika delati za domačo pedagogiko.

„Tovarš“ bi rad po občni želji bolj pogosto kakor do sedaj izhajal, toda založnikov zapisnik (kteri je v tiskarnici vsem g. g. naročnikom odpert) kaže, da to sedaj brez velike zgube ni mogoče. Ako pa bi se oglasilo dovolj, vsaj 400 — 500 naročnikov, bi „Tovarš“ lahko po trikrat na mesec izhajal in tudi prinašal mnogo važnega blagá za šolo in sploh učiteljstvo.

„Tovarš“ bode tedaj tudi v novem letu dvakrat na mesec hodil na svetlo, in bode veljal za vse leto kakor do sedaj **2 gold. 50 kr.**, za pol leta pa **1 gold. 30 kr.** Naročnino prejema založništvo do 15. januarja 1872. Prosimo, da se do tega časa oglasé vsi g. g. naročniki, kteri hočejo „Tovarša“ še dalje prejemati in podpirati, in tudi zaostale naročnike prosimo, da bi poravnali svojo naročnino.

Pervi list pošljemo še vsem dosedanjim g. g. naročnikom, drugi list (15. jan.) pa le tistim, ki se bodo naročili.

Vredništvo in založništvo.

Slovensko učiteljsko društvo.

Sklep letošnjega občnega zbora učiteljskega društva za Kranjsko, da naj se ustanovi slovensko učiteljsko društvo (za vse slovenske učitelje) s sedežem v Ljubljani, je uresničen.

Slavna c. k. dež. vlada je pravila novega slovenskega učiteljskega društva poterdila z odloko: Št. 7901. „Osnova slovenskega učiteljskega društva s sedežem v Ljubljani na podlagi teh pravil se ne prepoveduje.

Od c. k. dež. vlade v Ljubljani 17. nov. 1871.

Karol pl. Wurzbach, s. r.

c. k. deželni predsednik^a.

Kako potrebno in za naše šolstvo in učiteljstvo važno je to društvo, smo že dovolj govorili. Slavna vlada nam je blagovoljno odperla vanj vrata; sedaj je le pri nas, kako bomo razumeli in izverševali to svojo veliko nalogo, da združeni pospešujemo domače šolstvo in deloma za omiko svojega naroda, in da sami duševno in materijalno napredujemo. Bratje učitelji na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem, podajmo si sedaj v novorojenem društvu roke: „v združbi nam boljša prihodnost cvetè!“

Pervi „Tovaršev“ list v novem letu prinesel bode pravila tega društva, in že sedaj vljudno vabimo vse g. g. sodelalce v slovenskih pokrajinah, da bi se prav obilo vdeleževali tega novega za nas toliko lepega društva. Plača se 1 gold. vpisnine in 1 gold. letnine. V društvo sprejema odbor, doneske pa blagajnik g. Zima, učitelj v II. mestni šoli v Ljubljani.

Vsi novi udje in tudi doneski časoma naznanjali bodo se v „Tovaršu“.

Odbor slov. učit. društva.

V Ljubljani, 10. dec. 1871.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

19. Iz vsega tega se vidi, da je slovenska „čerkarska pravda“ bila kaj več kot sloveča pravda od oslove sence! Tako je, kadar se peró pomaka v žolč in strast pravdarju narekuje besede. „Zhop ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleichsgeschichtskreis“ — je poprej Kopitar pisal bil Šafaříku (vid. II, str. 27.); pa — sedaj?!

Kako pa se je vedel tedaj Metelko? — Podoben tihemu potoku je deloval res natihoma, učil slovenščino, pisaril že omenjene knjižice, pomagal v besedi in v djanji, delil mnogim dobrote, predstavljaj in skladal razne spise vsém, ki so jih želeli, duhovskim in deželskim vradnijam, kmetijski družbi, in morebiti je ravno po tej zaslovel, da je Vertnarska družba v Frauendorfu na Bavarskem (Die practische Gartenbau - Gesellschaft) „za domovinski in ljudski blagor vnetega pa učenega profesorja“ izvolila si za dopisovalnega uda in počestila s primerno okrašenim pismom l. 1831.

Med tem, ko se je na Štajarskem in Koroškem precej glasno že versila abecedna vojska, je pa Metelko domá na Kranjskem imel drugo bolj tiho, vendar dokaj sitno pravdo. Priljubil se mu je bil Hahnemann, začetnik homeopatičnega zdravljenja (roj. v Mišnji 1755, u. v Parizu 1843). Po njegovem nauku si je napravil bil zdravil ter delil jih ljudém, kar so delali tudi nekteri drugi, vzlasti duhovniki. Bile so pa grozne borbe prej že in tedaj med alopati in homeopati, in ker je bila po lastnem dvornem razglasu l. 1819 prepovedana homeopatija tudi v našem cesarstvu, so nekteri prijatelji zložili prošnjo do cesarja, naj se jim dovoli v Ljubljani zdravnik homeopat, kteremu hočejo na pet let zagotoviti plačo ter dajati mu po 800 gold. na leto; kar pošljejo mestni zdravniki hudo tožbo do

okrožnega glavarstva in po tem do škofijstva, češ, da je v mestu posebno homeopatiško društvo, njemu na čelu stolni kaplan Potočnik in slovenščine profesor Metelko, in lekarna, katero vlada stolni dekan Jerin, ter zahtevajo, da se gledé na raznotere postave homeopatija prizadetim gospodom ostro prepové, kar se je tudi storilo ustmeno in pismeno. Z ozirom na „Svete pesmi“ v Metelčici (vid. 12, str. 29), pa na to pravdo je spustil menda prvemu Prešern v Kr. Čbelici III. seršena:

Popred si pel, zdaj pa homeopatiš;
Popred si čas, zdaj pa življenje kratiš.

Natihoma se je boril Metelko tudi v pravdi čerkarski ali abecedni vojski na Kranjskem. Iz natisnjenih dotičnih spisov ni znati, da je on bil vojvoda; po besedilu in dokazovanji se marveč sklepati smé, da je bil pravi vojvoda v Karintiji in v Ilirskem listu J. Burger, naj gorečniši Metelkovec, tedaj duhovni vodnik v ljubljanski duhovščnici. To je sumil tudi Čop sam (cf. Slow. ABC-Krieg št. 13). Na nekem Ilirskem listu v ljubljanski knjigarni sem našel sicer k znamenju — — pripisane imena: Metelko, Burger, Zalokar, Jerin. Da so tedaj posvetovávali se med seboj, o tem ni dvomiti; toraj sem pisal, da so v pravdi čerkarski Čopu odgovarjali Metelkovci. Verjetno je pa, da so le-ti uganili marsiktero, ki ni bila Metelkova, pa se je poslej vendar njemu oponašala. Mnogokrat se tudi sicer prigodi, da so učenci hujši mimo učitelja.

Kako bridko so se kresali že učenjaki, pa očitno; kaj še le dijaki sami in nasproti učitelju, ter prostaki med seboj, v družbah, na ulicah itd.! Slišal sem pripovedovati, da so celó otročaji po ulicah popévali: Metel a q u q a (Метелъауа) je u m a r l a. To je bila toraj nje osoda. Prešern ji je zložil bil lastno nadgrobnico, da „vsi homeopati — ji niso mogli pomagati“ itd. Poklonil mu je vdan učenec pesmico v Metelčici lepo vtakano v svilo; dobil je pa tudi iz Maribora grobo pismo, v katerih se v gerdih spakah po nemško gerdo psuje! Marsiktero grenko je moral preslišati, ko so preslavljevali zmago nad Metelčico, in takrat že si je bil prisvojil Metelko slavnega klasika zlati nauk, ki ga je poslej vedno spolnoval:

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis.

Hor. Carm. II. 3.

Cebinova učilna pomočka.

Ako je sploh šolstvo v dvajsetih letih napredovalo, je posebno v izdelkih različnih učnih pripomočkov storilo velik korak, kar so kazale

večkratne in mnogotere razstave. Imamo prav pripravne šolske zemljevide, globe, telurije, prirodoslovne podobe itd. To kaže, da učiteljstvo sploh umé, kolike važnosti je poočitovanje pri poduku sploh, in koliko važnejši more biti to še-le pri začetnikih, katerim še manjka rečnih in miselnih predstav in katerim mora šola nadomestovati, kar jim od doma manjka. Dva pripomočka k temu, namreč: računalno in premično abecedo, nam je priobčil gosp. P. Cebin, učitelj v Kranju, o katerih naj nekoliko dalje govorimo.

Cebinovo računalno je stoječa deska, na kateri sloní spodaj tružica, ki shranuje sto krogel, katere se po deski lahko simtertje natikajo — in ima to dobro:

1. da se lahko samo toliko krogel v desko natakne in otrokom kaže, kolikor jih pri poočitovanju dotičnega števila potrebuje, druge so v tružici shranjene;

2. da se krogle lahko razstavljajo po deski v različnih sestavih in podobah; *)

3. da otroci pri soštevanju, odštevanju in razštevanju lahko djavno soštevajo, odštevajo in razštevajo, ker se vsaka krogla lahko v roko vzame in zopet v desko vtakne, kakor in kamor hoče;

4. da se to računalno popolnoma vjema z dr. Fr. Močnikovo računico;

5. da to računalno vzame prostora le $2\frac{1}{2}'$ na višino, $1\frac{3}{4}'$ na širjavo in $\frac{1}{2}'$ na debeljavo in se lahko postavi na tla, na stol, na mizo ali se pa obesi na steno;

6. da je tedaj tako pripravno šolsko orodje, kakor do sedaj nobeno te baže še, in je vender prav dober kup, ker veljá le šest gold.

Dasiravno ni ta učni pripomoček nikakoršna umetnija, ampak je bolj priprosto učno orodje, kar pri poduku toliko bolj hasne, priporočamo ga prav živo vsaki šoli, ter naznanjamo tudi, da je gosp. Cebin pretekle počitnice zanj dobil „priznanico“ od zagrebškega razstavnega odbora.

Ravno tako priporočila vredna je tudi Cebinova premična abeceda. Bele pismenke na črnem, terdem papirji se kaj dobro vjemajo s pismenkami, ki jih učitelj piše s kredo na tablo.

Predalci, po katerih stojé pismenke v abecednem redu, shranujejo vsaki po pet pismenk, kar zadostuje pri začetnih sestavih. Otrokom tukaj lahko vse pismenke pregleda, vsako lahko poišče in zopet v tisti predal vtakne, kjer so dotične pismenke, kar ga primora, da ogleduje pismenke in jih primerja ene z drugo, ter jih obderžuje (pa tudi abecedni red) v spominu. Verh predalnika je polica, na katero se postavljajo pismenke, kedar otrok zloge, besede ali kratke stavke sestavlja. Predalnik in polica sta černo pobarvana, da se pismenke bolj odlikujejo.

*) Tudi zvezdne podobe (Sternbilder) se dajo na tej deski sestavljati.

Ta premična abeceda lajša — kakor druge — otrokom in učitelju glaskovanje, ker se vsi tihniki pred in za glasnike postavljajo, in tako otroci prav lahko razumejo, kako se izgovarjajo tihniki z glasniki vred. Olajšuje jim tudi vkupne tihnike izgovarjati z glasniki, ako vzame učitelj dva ali tri tihnike vkup in jih predstavlja glasnikom, zraven pa razjasnuje, kako naj se taki zlogi berejo. Dajo se tudi kratki stavki sestavljati in razstavljati, kar pospešuje prav dobro pravopisje, in daje otrokom mnogo veselja.

Priporočamo ta učilni pomoček vsem slovenskim šolam toliko bolj, ker je potreben pri otrocih, dokler še neznajo pismenk pisati. Začetnikom je težavno zapomniti si glas in podobo pismenke, in tudi roka je še preokorna za pisanje; kako pa te težave začetniki s trudom premagujejo, skuša vsak učitelj sam.

Naj tedaj ta Cebinova abeceda začetnikom pomaga, dokler se ne privadijo nekoliko pisanja. Tudi premična abeceda velja le šest gold.

Pervi splošni hervaški učiteljski zbor v Zagrebu.

(V zboru zapisoval Ljud. Tomšić.)

(Dalje.)

5. točka, ki je nepremenjeno z večino glasov, sprejeta, se glasi: Šolski troški se imajo plačevati iz skupnih soseskinih dohodkov; nikakor se pa ne sme pobirati kak davek pod imenom šolskega denarja.

Moderc bere 6. točko: Če bi ktera soseska na ponovljeno pritožbo učiteljevo in na svarilo županijsko-šolskega nadzornika svojemu učitelju vredno ne plačevala, ima županijsko-šolski nadzornik odrediti, da se učitelju na račun dotične soseske njegova plača iz županijske blagajnice (kase) tako dolgo odrajuje, dokler se vredno plačanje pri soseski ne zagotovi. (Sprejeta.)

Bere se 7. točka:

Gospá Fabkovičeva želi, da županijsko-šolske odbore izbirajo tudi učiteljke. Pravi, da je narodno mrtvilo le zavolj tega toliko britkih nasledkov prizadelo, ker se povsod ženam do hramov znanosti in napredka zapirajo vrata. Ravno to je vzrok, da doslej vsa prizadetja reformatorov na polju omike niso mogla željenega vspeha doseči, ker jim je manjkala na strani omikana pomočnica — žena. Narod se tedaj ne more nadejati napredku, ako mu žene ne bojo v znanostih napredovale. (Živila.)

Jambrečak, gimn. prof. iz Senja (duh.), opominja zbor, da se pri tej priložnosti spominja cerkve. „Krivica je“, pravi, „da se pri vstrojenji šol soseski in državi pravica glasa podeljuje, a na treči zelo imenitni faktor, to je pa našo duhovščino — čisto pozabljuje . . . (Vpitje. Govornik hoče še dalje govoriti, ali mu ni mogoče. Neprestano vpitje ga prisili, da odstopi.)

Predsednik: Mi tukaj cerkve ne zastopamo. Prosim, pridimo na dnevni red. (Burni živio.)

Buzolić: Porodilo se je tukaj vprašanje o cerkvi, ter se je reklo, da je čudno, kako se do šole soseski in državi pravica podeljuje, a cerkvi ne. Jaz mislim, da se je dalo vpliva do šol soseskam in državi le za to, da nam one jemstvo dajo za svoboden razvitek in napredek, a duhovstvo tega nima, tedaj tudi jemstva dati ne more. (Silni živio.) Duhovščina nima ni zaporov, ni verig, ona torej ne more nadzirati šole. Kar se pa županijskega odbora tiče, v katerem, da bi duhovščina imela glas, to je skrb le duhovščine, pa v učiteljski zbor to vprašanje ne spada. (Živio.)

Tomić P. govori o nadzornikih in pripoveduje, kako se nekterim dekreti delijo. Za nadzornika ljudskih šol ni nihče sposoben, kdor ni pedagoško izobražen. Ljudske šole naj le ljudski učitelj nadzira (Burni živio in ploskanje na galeriji.). Niti duhovnu, niti gimnazijalnemu učitelju se naj ta posel ne izročuje. Jaz govorim to sam kot gimnazijalni učitelj. Pri nas je v Hrvaškej doslej v tem obziru čudno bilo, vsi smo bili „univerzalženiji“, pa smo za vse sposobni biti morali. Tedaj bi naj predlog bil, da se pri imenovanju ljudskih nadzornikov le na prave, pedagoško-omikane možake ozira.

Predsednik da glasovati. Za izvirno formulacijo omenjene točke nihče roke ne vzdigne. Za Tomićev popravek je bila večina. 7. točka se torej glasi:

„Za vsako županijo imenuje državna vlada enega izmed zaslužnih in za to službo didaktično-pedagoško-omikanega in sposobnega učitelja za županijskega šolskega nadzornika, kteremu se prideva županijski šolski odbor, v kterega učitelji in učiteljke izmed sebe izbirajo razmerno število udov.“

Posavec hoče besedi „učitelji in učiteljke“ zameniti z besedo „učiteljstvo“, ker bi se pod to besedo tudi učiteljke razumevale.

Jergović govori jezno proti učiteljkam, ter pravi, da niso dosti sposobne za županijske odbore . . . (Vpitje: doli, doli! Mora odstopiti.)

Basariček St. brani učiteljke, ter dokazuje, da bi se učiteljke, ako jim v znanostih kaj manjka, naobraziti morale, a to da

le od nas — od učiteljev namreč — odvisi, da jim ne kratimo vstopa v hrame znanostih. (Živio.)

Predsednik vpraša še enkrat: ako se sprejema beseda „učiteljstvo?“ (Pri glasovanju pade ta beseda in se zameni z besedama „učitelji in učiteljke“.)

Branje se nadaljuje:

8. točka: „Županijski nadzorniki nadzirajo šole, bdejo nad postavno volitvo in nad vrednim plačanjem učitelja, ter načinjajo z županijskim šolskim odborom prvo prošnjo v pedagogijsko-didaktičnih stvareh, a v materijalnih okoliščinah predstavljajo oni drugo prošnjo, izvzemši mestna municipija.“ (Sprejeta.)

9. točka: „Vrhovni nadzor nad šolo ima vlada in sicer v posebnem oddelku ali ministerstvu, katero mora biti oddeljeno od vsake druge državne službe.“ (Sprej.)

10. točka: „V ministerstvu za poduk ali oddelku mora biti za narodno šolstvo poseben oddelek, ki ima biti iz vrstnih možakov (strokovnjakov) narodnega šolstva sestavljen.“ (Sprejeto.)

11. točka: Ne le ministerstvo za poduk, ali dotični oddelek, ampak tudi državni šolski odbor sklepa o šolskih rečeh; ta odbor voli deželni zbor, kjer mora tudi razmerno število učiteljev, po zboru voljenih, biti.“ (Sprejeto.)

12. točka: „Državni šolski odbor rešuje vsa načelna pedagogijsko-didaktična vprašanja, ter je sploh najvišja prošnja v disciplinarnih stvareh za vse učitelje.“ (Sprejeto.)

Tomic Janko (iz Karlovca) hoče, da se za drugo sejo resolucije natisnejo in v pravem času med skupštinarje porazdelé. (Sprej.)

Toplak želi, da bi se tudi 12. vprašanje, ki ga je centralni odbor priporočil, v pretres vzelo. 12. vprašanje se tiče namreč šolskih zadev v vojaški granici. (Zbor temu predlogu ne pritrdi, ker se vojaška granica, kakor je znano, že provinciliazira.)

Preberejo se telegrami iz Praga, Poračina, Novega Sada, Vetrovitice in Beograda. Prva seja se po 2. uri popoldne sklene.

(2. seja sledi.)

Matematična terminologija.

Sostavil prof. Ivan Tušek.

D.

Decimale — desetinka.
 Decimalbruch — desetinski drob (ulomek).
 Decimalpunkt — desetinska pika.
 Decimalstelle — desetinsko mesto.
 Definiren — označiti, označiti.
 Definition — definicija, označba, oznamba.
 Decadische Zahl — desetno (dekadno) število, d. broj.
 Decadisches Zahlensystem — desetna številna sestava.
 Decagon — dekaon.
 Demonstration — dokazovanje.
 Diagonale — diagonala.
 Diameter — premér.
 Differenz — razlika, razbota.
 Dimension — izméra.
 Diophantische Gleichung — diophantična enačba.
 Directer Beweis — neposredni dokaz.
 Discontinuirlich — preslédén.
 Discontiren — discontovati, odbitkovati.
 Disconto — odbitek.
 Discrete Grösse — preslédna količina, razločena veličina.

Discussion (der Gleichung) — pretresovanje, presojevanje.
 Divergent — odmičen.
 Divident — dividend, deljenec.
 Dividende — dividenda, razdelek.
 Dividiren — deliti, razštevati.
 Division — delitev, razštevovanje.
 Divisionszeichen — znamenje delitve, delitevno znamenje.
 Divisor — divizor, delitelj, razševalec.
 Dodekaeder — dodekaeder.
 Dodekagon — dodekagon.
 Dreieck — trikot, trikotnik.
 Dreieckige Zahl — trikotno število.
 Dreikantig — trirob, a, o.
 Dritte stetige Proportionale — tretja stanovitna razmétnica.
 Durchgangspunkt — prehodišče.
 Durchmesser — premér.
 Durchschnitt — prerez.
 Durchschnittslinie — črta presečnica, prereznica.
 Durchschnittspunkt — križališče.
 Durchschnittsrechnung — poptrečni račun.

E.

Eben — raven.
 Ebene — raván.
 Ebene Geometrie — merstvo v ravnini.
 Eck — ogel.
 Eckig — ogljat.
 Echter Bruch — pravi ulomek, pravi drob.
 Eigenschaft — lastnost, svojstvo.

Einer — edinica.
 Einerlei — isti.
 Einfach — prost, enotér, enostaven, enovit, enogub.
 Einfache Gleichung — prosta enačba.
 Eingeschriebene Figur — vpisani lik, vpisani obraz.
 Eingliedriger Ausdruck — enočlenik.

Einheit — enota.
 Einnamig — enoimen, a, o,
 Einrichten den Bruch — vravnjanje droba.
 Einsatz (mise) — vložek.
 Einspringender Winkel — vpahnjeni kot.
 Element — člen, prvek (pri kombinacijah).
 Elementar-Geometrie — početno merstvo.
 Eliminations - Methode — način iztrebljevanja.
 Ellipse — elipsa, pakrog.
 Elliptisch — eliptičen, pakrožen.

Faktor, — činitelj, faktor, storivec.
 FallendeReihe — padajoča vrsta.
 Fallendes Verhältniss — upadna primera.
 Figur — lik, podoba, obraz.
 Flach — ploščat, raven.
 Fläche — ploskev, ploha.
 Flächenmass — ploskevna mera.
 Flächenraum — površina.
 Flächenwinkel — plóskevní kot.
 Folge — posledica.

Gegebene Zahl — dano število, d. broj.
 Gegenüberliegende Stücke — nasprotni kosovi.
 Gegenwinkel — protikot.
 Gemeiner Bruch — navaden drob.
 Gemeinschaftliches Mass — vkupno merilo.
 Gemischte Linie — mešana črta.
 Gemischte Zahl — mešano število.
 Generirender Halbkreis — tvo-reči polokrog.

Endlicher Decimalbruch — konečni desetinski ulomek ali drob.
 Endpunkt — konečna pika.
 Enneagon — eneagon.
 Entgegengesetzt — protiven, nasproten.
 Entrepreneur — dobivec vložka.
 Erhaben — vzbokel.
 Erhöhungsfähige Elemente — povišni prvki.
 Erzeugungslinie — črta stvornica.
 Excentrisch — izsreden.
 Excentricität — izsrednost.
 Exponent — eksponent, kazalo.

F.

Folgesatz — izvodek.
 Forderungssatz — zahtevek.
 Formel — formula, oblika obrazec.
 Formell verschieden — po obliki različen.
 Frageglied — vprašalni člen.
 Function — funcija, zamenka.
 Fundamentalformel — temeljna, formula.
 Fünfeck — peterokotnik, peterokot.
 Fusspunkt — petišče, nožišče.

G.

Geodäsie — geodezija.
 Geometrie — geometrija, merstvo.
 Geometrisch — geometrijski.
 Geometrischer Ort — merstveno mesto.
 Geometrisches Verhältniss — geometrijska primera.
 Gerad gebrochene Linie — naravnost vključena ali prelomljena črta.
 Gerad gerade Zahl — dvosodo število.

Gerade proportionirt — vpravno razmeren, lično razmeren.
 Gerade Zahl — sodo število, sodi broj.
 Gesellschaftsrechnung — družni račun.
 Gestreckter Winkel — sproženi ali stegnjeni kot.
 Gleich — enak.
 Gleichartig — istovrsten.
 Gleichgerichtet — iste méré.
 Gleichheit — enakost.
 Gleichheitszeichen — enačnik.
 Gleichmässig — istoméren, enakoméren.
 Gleichnamig — istoimen, a, o, enakoimen.
 Gleichseitig — enakostran, a, o.
 Gleichschenklig — enakokrak, a, o.
 Gleichung — enačba.
 „ ansetzen — enačbo postaviti.
 „ gemischte — mešana, nečista enačba.
 „ analytische — razstavna (analitična) enačba.
 „ einfache — enovita enačba.
 „ höhere — viša enačba.
 „ numerische — brojna, številna enačba.

Gleichung Litteral — pismenska enačba.
 „ reine — čista enačba.
 „ unreine — nečista, mešana enačba.
 „ bestimmte — določena enačba.
 „ unbestimmte — nedoločna enačba.
 „ kubische — kubična enačba.
 „ synthetische — sintetična, sestavna enačba.

Gleichvielfach — enako mnogokraten.
 Gleichwinklig — enakokoten.
 Glied — člen, ud.
 Goniometrie — goniometrija, kotomerstvo.
 Goniometrische Linie — kotoména črta.
 Grösse — količina.
 Grösse 1. Dimension — količina ene izmére (raztege).
 Grössenlehre — nauk o količinah.
 Grösster Kreis — največi krog.
 Grundoperation — temeljni račun.
 Grundsatz (Axiom), — aksiom, načelo, samosebna resnica.
 Gutgewicht — razmerina.

(Dalje v nov. tečaju.)

O učiteljski plači.

(Konec.)

Plače kranjskih ljudskih učiteljev, ki smo jih tù vverstili, pa ti ne dobivajo samo kot učitelji, temveč tudi za orglavska in cerkveniška opravila; kajti $\frac{3}{4}$ kranjskih učiteljev so ob enem tudi orglavci in mežnarji, kar jim zlasti veliko opravkov prizadeva, če osebno ali po hlapcu to delo izveršujejo.

V tem se tudi vsa poročila strinjajo, da bi se cerkvenikova opravila ločila od učiteljskih služeb; kajti to jim v resnici vendar le malo donša, ker morajo — če osebno cerkev ne oskerbljujejo —

hlapce kaj drago plačevati. [In zato, kar hlapec zagreši, je na zadnje vendar le učitelj odgovoren.

Kako se pa naštete pičle plače našim učiteljem odrajujejo? Morda lepo v redu?

Za odgovor na to vprašanje podajam nekaj glasov učiteljev samih o njihovem materialnem stanu:

Učitelj A mi piše: „Učiteljeva (moja) plača je le majhina. Pa še od te tako in toliko ne dobivam, kakor kaže „fasijon“. Podučiteljeva plača je pa posebno majhina, in se prav neredno odrajuje; veliko časa se pri biri izmudi, dolgo je treba na ljudi čakati, in na zadnje se še vendar dosti zgubi“.

Učitelj B pravi: „Učiteljeva plača je „kencano kumerna“, naj slabejša iz med vseh šol v naši okolici. Pri tolikem trudu dobiva učitelj iz srenjske blagajnice 105 gold., od mežnarije dobiva v denarjih okoli 25 gold. in 30 — 40 centov sena, pa si zraven mora sam travnik gleštat, in v denarjih okoli 80 gold. bire od orgljanja. Pri toliko obilnem številu otrok in pri tako slabi plači noben ptuji učitelj, zlasti ako bi imel družino, obstati ne bode mogel, kakor pisavec to službo popusti. Ali se bo mogla plača zboljšati, ali pa bo dobila tukajšnja služba naslov: „Strafkondition“, in bo z vsakim letom moral učitelj s trebuhom za kruhom“.

Učitelj C piše: „Mojo majhino plačo dobivam pri 7 županih v fari; plačuje se prav neredno; človek mora za vsak krajcar te ošabne ljudi prositi“.

Učitelj Č toži: „Učiteljeva plača je slaba; dobiva se neredno; obstoji v biri od hiše do hiše, s hriba v hrib, iz doline v dolino“.

Učitelj D pripoveduje: „Majhino plačo moram vsakega pol leta od hiše do hiše pobirati, in se s tem pet dni zamudim. Marsikteri bi me vtegnil zavrniti, rekoč: Zakaj pa župan ne pobira tega denarja? Toda bitka skušnja me je učila, da na ta način — če župan pobira — ne pridem nikdar k svoji plači, in reči morem, da od župana nisem nikoli 10 gold. skupaj prejel“.

Učitelj E: „Na tej službi sem že 4 mesece, a krajcarja še nisem prejel“.

Učitelj F: „Prihodki se mi neredno ali celo nič ne odrajujejo; že 14 prošenj sem v tej zadevi na glavarstvo vložil, in vendar se nič ne zgodi“.

Učitelj G: „Kar zadeva denar, se prav zanikerno odrajuje, šolskega denarja zastane vselej čez polovico, in treba je toževati in prositi, predno se kaj „izfehta“. Pri tožbah se pa tako počasi vleče, da imam zmirom po tri leta stare dolžnike. Tako toževanje vsako leto je pa tudi velika neugodnost za šolo; kajti učitelj pride za tega del ob vso veljavo in vdanost; če pa ne toži, pa nič ne dobi“.

Učitelj H: Učiteljeva plača je tako slaba, da je vsak hlapec bolje plačan, nego učitelj: obstoji v 219 gold. in se dobiva pri davkariji. Toda od tega denarja moram plačati na leto 20 % dohodnine, ostane mi torej komaj 180 gold.“.

Naj zadostujejo te žalostne vesti, ki prebravši bi se mogel človek bitko zjokati, da se učitelj, dobrotnik človeški, tako beraško plačuje! Zagogovljam toda, da takih glasov in tožeb bi lahko 40 do 50 napisal.

V vseh sporočilih mi je 80 učiteljev prav zelo tožilo, kako neredno dobivajo svoje pičle plače.

Take revne plače znajo na Kranjskem deliti srenje; kajti to po večem vse kranjske ljudske šole vzdržujejo. Se vé, da za orgljanje in mežnarijo se dobiva nekoliko iz cerkvenih blagajnic. Sim ter tje imajo

šole patrone, ki več ali manj k učiteljevi plači dodajo. Tudi iz normalnega šolskega zaklada se učiteljem naverže v nekterih krajih mali dodatek.

Iz koliko kotov dobiva učitelj svojo plačilico, je sploh znano. Kot učitelj dobiva po županu od srenje nekaj denarja, po hišah pobira razna žita, predivo itd.; otroci mu donasajo šolnino, ktera je v „fasijono“ navadno visoko zaračunjena, a učitelj nikoli toliko ne dobi. O šolnini mi piše učitelj: „Šolski denar se malokje ali pa nikjer redno ne odrajuje; in je eden poglavitnih vzrokov, ki ljudem šolo pristuduje. Učitelj se spremeni pri pobiranju šolskega denarja iz učenika v berača ali pa beriča, pride ob veljavo pri starših in dosledno tudi pri otrocih. Šolski denar zasluži z vso pravico ime: „kervavo pridobljeni in zasluženi denar“.

Kot mežnar dobiva razne dohodke od pogrebov, porok, kerstov i. t. d. Za orglanje pa se mu v več krajih nič ne plačuje. Kot oglednik merličev dobiva nekaj krajezarjev, in vkljub temu, da ima toliko opravkov, vživa le malo hvaležnosti — v denarji.

Kako težko kranjski učitelji pri taki pičli plači izhajajo, si lahko mislimo, posebno če preudarimo, da imajo tudi veliko družino. Iz sprejetih naznanil morem sklepati, da je okoli 200 učiteljev oženjenih; le 80 je torej samcev, a ti imajo po večem pri sebi revno mater, sestro, ktero je treba tudi prerediti.

Iz med oženjenih učiteljev imajo nekteri obilo otrok. Nekteri so mi povedali tudi število. Tako sem bral, da imata dva učitelja po 10 in 11 otrok, 4 učitelji pa 9, 8 po 8, veliko po 7 otrok i. t. d. Ko bi otroke vseh oženjenih učiteljev seštel, bilo bi jih morda 500 — 600; tedaj bi prišli poprek izračunjeno na vsakega oženjenega učitelja po trije otroci. Pri tej priložnosti mi je marsikteri učitelj potožil, da ne more zavolj denarnih zadreg svojih dec po želji v več šole pošiljati, da bi se bolj izobražili. Kako more to staršem bitko biti!

Naj povem še nekatere osebnosti od naših učiteljev.

Okoli 120 učiteljev je doveršilo učiteljsko pripravnico v Ljubljani, okoli 80 v Idriji, drugi pa v Celovcu, Gorici, Celji, Mariboru i. t. d.

Sicer pa je okoli 100 naših učiteljev doveršilo samo ljudsko šolo ali nekdanjo normalko v Ljubljani in na drugih glavnih šolah. Drugi učitelji so dokončali po 1, 2, 3 in 4 niže razrede srednjih šol. 30 — 40 učiteljev ima po 1, 2, 3 in 4 viši razrede omenjenih šol.

Kranjski ljudski učitelji po starosti:

93 učiteljev 20 — 30 let, 73 učiteljev 30 — 40 let, 37 učiteljev 40 — 50 let, 27 učiteljev 50 — 60 let, 19 učiteljev 60 — 70 let, 2 *) učitelja 70 — 80 let.

Kranjski ljudski učitelji po službenih letih:

50 učiteljev služi 1 — 5 let, 60 učiteljev služi 5 — 10 let, 100 učiteljev služi 10 — 20 let, 25 učiteljev služi 20 — 30 let, 20 učiteljev služi 30 — 40 let, 12 učiteljev 40 — 45 let, 2 učitelja služita 45 — 50 let, 1 učitelj služi 51 let.

*) O 18 učiteljih mi ni znana starost.

Šolsko obzorje.

Iz Ljutomera na slovenskem štirskem. (*Pozdrav novemu slovenskemu učiteljskemu društvu.*) Spoštovani gospod vrednik našega draglega „Tovarša“ blagovolil mi je naznaniti veselo novico, da je slavna c. k. vlada dovolila „slovensko učiteljsko društvo“. Kteri slovenski učitelj ne bi se tega veselil? Komu naših bratov ne bi bila ta vest prijetna i draga?

Ni ga menda pravega slovenskega šolnika, ki ne bi bil vesel pri porodu za nas tako važnega društva. Zatorej radostno vskliknem: V tužnih časih, v časih, v kojih še en krepki del slovenskega učiteljstva globoko zdihnje po boljši prihodnosti boljšega materialnega stanja, v časih, ki niso še pravični skozi in skozi šolam in učiteljem naroda našega, v teh britkih časih, došla nam je nova pomoč — „slovensko učiteljsko društvo!“ To nam je novo sredstvo, s katerim moramo odpravljati krivice, ki se nam učiteljem godé v duševnem i materialnem obziru, odpravljati krivice, ktere terpi naša bistra slovenska mladež. Novo uč. društvo more in mora biti središče i serce slovenskim šolam i učiteljem, katerim mora dohajati kakor kerv iz serca — krepka moč, redivna snov!

Slovenski učitelji pa moremo sedaj, ko dana nam je priložnost, bolj nego vsikdar spoznovati, da v družbi je moč, „da sloga ječi, ne-sloga tlači.“ Bolj nego dosedaj postopati moramo solidarno, stati moramo vsi za enega, eden za vse!

Bog daj, da bi se naše društvo z novim letom popolnoma obnovilo in razširjalo svoje krepke veje na vse kraje, kjer se govori in podučuje v milem slovenskem jeziku!

L.

Iz Černomlja. Okrajno učiteljsko društvo v Černomlju je imelo dné 7. decembra t. l. svojo osmo sejo. Zarad kratkega dneva in oddaljenosti udov je bil ta - le dnevni red: 1. razgovor o načertu zarad razpošiljanja časopisov in izposojevanja bukev; 2. posamesni nasveti; 3. volitev novega odbora za društveno leto 1872.

O prvi točki je bil načert g. A. Jeršinovce - ev enoglasno sprejet. Razgovarjalo se je tudi o časopisih, ktere naj si društvo za prihodnje leto naroči, in sicer so bili večglasno določeni naslednji časopisi: „Uč. Tovarš“, „Vertec“, „Napredak“, „Oesterreichischer Schulbote“ in „Pädagogische Zeitschrift“. Sklenjeno je bilo tudi, da društvo pristopi k društvu „Šola, k Malici in k društvu sv. Mohora“. G. Janez Schiller nasvetuje, da bi se zaslugepolnemu g. dr. Fr. Močnik-u, c. kr. dež. šolskemu nadzorniku v pokoji, poslala diploma kot častnemu udu društvu. Priznavši in poterdivši vse dobro in hvalevredno od imenovanega gospoda, pravi g. M. Stanonik, da je g. dr. Fr. Močnik od slov. učiteljsk. društva kot častni ud sprejet, in da to veljá za vso Kranjsko, ker smo vendar naj več vsi učitelji udje slov. učiteljskega društva. Potem dokazuje dobrote, ktere je že gosp. dr. Juri Šterbenec, posebno šolam našega okraja skazal, in nasvetuje njega častnega uda imenovati, kateri predlog je bil enoglasno sprejet.

Potem je bila volitev društvenega odbora za leto 1872. Izvoljeni so bili: gosp. Anton Jeršinovec za predsednika in knjižničarja; g. Miklavž Stanonik za podpredsednika in denarničarja; gosp. Janez Schiller za zapisnikarja in gospoda France Muhič in France Kenda kot odbornika. Nazoči so bili tudi g. g.: Janez Kapelle, društvenik, c. k. okrajni šolski svetovalec; g. Anton Aleš, dekan i c. k. okrajni šolski nadzornik in gosp.

Ivan Stupar, kaplan i katehet v Černomlji. Zadnja sta se kot uda vpisala. Čast in slava podpornikoma šolstva!

S tem se je društvena seja končala, in versila se je volitev okrajnega šolskega svetovalca pod vodstvom c. k. okrajnega šolskega nadzornika, pri kateri je bil g. Anton Jeršinovec, ravnatelj in nadučitelj čveterorazredne ljudske šole v Černomlji, enoglasno kot okrajni šolski svetovalec izvoljen.

O d b o r.

Iz Teržica. Pričakoval sem že nekaj časa, da bi se kdo z bolj spretnim peresom izmed tovaršev oglasil v našem „Tov.“ o priliki, ko imamo upanje, da se bode kar skoraj zboljšalo naše materijalno in s tem gotovo tudi naše dušno stanje. Naš za vsakoršni napredek kaj vneti „Učit. Tov.“ nam je o svojem času vedel naznaniti, da nam je k boljši plači (akoravno le začasno) naš slavní gospod dr. J. Bleiweis naj več priboril. Bog mu stoterno poverni to lepo djanje! Ali ne izhaja naj večí napredek iz šole? Kje je kakí gospod duhovskega ali posvetnega stanu, ki bi ne bil pervega temeljna za svoj prihodnji stan dobival ravno v ljudski šoli? Kako lahko bi se tedej marsikteri premožnik hvaležnega skazoval svoji prvi dobrotnici ljudski šoli; toda, koliko jih je, ki v zahvalo šolo še le zatirajo in ne pospešujejo šolskega napredka! Omenjeni gospod pa si je pri vseh kranjskih ljudskih učiteljih najlepši in stanovitni spominek postavil, ki bode vedno živel v njihovih srcih. Mislímo si n. pr. učitelja, ki ima zedaj 200 gl. letne plače (pa se mu še to terga in kerha), pridjalo se mu jih bo še 200 gl., kako si bo oddahnil! kako lahko mu bode pri srcu! Koj bode prevdarjal, ktere učne in pomočne knjige in časopise si bode napravil, in kako si bode sploh svoj stan vredil, da bode napredoval, kakor postava in duh časa od njega tirja. Kratko: pomagano bo njemu in srenji, v srenji bo zanaprej še bolj blagososno lahko delal za blagor mladine, in bode večkrat zdihnil: Bog daj srečo priborilec naših pravic!

L. K.

Iz Celja. (*Učiteljski zbor 7. t. m.*) Pri zboravanji uč. društva v Celji se je sklenilo, da bode v četertek po Božiču glavni zbor.

Upama, da se bo ta dan prav obilo družbenikov zboravanja vdeležilo, — tudi se nadjamo, da bo pristopilo več novih udov — posebno, ker so na dnevnem redu prav važne točke, kakor p. poročilo o društveni delavnosti v letu 1871., letni račun, volitev novega društvenega vodstva in več drugega.

Prav žal nam je za našega prejšnjega predsednika gosp. dr. G. A. Lindner-ja, kateri je sedaj za vodja c. kr. spodnje gimnazije v Prachatitzu na Českem postavljen. Zarad njegovih zaslug pri uč. društvu in na šolskem polji sploh ga je celjsko uč. društvo 1. okt. t. l. za častnega uda enoglasno zvolilo.

O tem društvu bodem prihodnjič še kaj več sporočal, ako je „Uč. Tov.“ ljubo; naj tudi naši sosedje kranjski učitelji zvedo, kaj mi slov. štajerci mislímo in činimo. *) Tudi od današnjega zboravanja ti imam, dragi „Tovarš“, veliko važnega povedati, kar pa zarad pomanjkanja časa danes ne morem pisati. Z Bogom!

J. L. Weiss.

Iz Ljubljane. V nedeljo po sv. Nikolaju bila je v Čitalnici lepa slovesnost, ktere se ubogi učenci in učenke vsako leto naj bolj veselé in tudi vsi prijatelji mladine z njimi. Kakor druga leta, je tudi letos kat. društvo

v Ljubljani po milih dobrotnikih in dobrotnicah pripomoglo, da je 80 dečkov in deklic dobilo vso zimsko obleko od nog do glave. G. dr. L. Vončina je zbrane otroke in druge pričujoče prav ganljivo ogovoril. Pervim je kazal veliko dobroto, ki so jim jo skazali dobrotniki, ter jih vnmel, da bi se tolikih dobrot z lepim obnašanjem domá, v šoli in v cerkvi vredni kazali; drugim pa se je v imenu malih zahvaljeval in jim želel, da bi jim Bog te dobrote stoterno povernil. Tudi starček g. dr. Orel, ustanovnik te dobrotnice naprave, je ravno v tem smislu govoril otrokom in pričujočim. Zraven obleke je vsak otrok dobil še štruco in jabelk in 12 izmed njih tudi lepe molitvene bukvice. Starši so do solz ganjeni sprejeli svoje toliko lepo obdarovane otroke; vsi pričujoči pa so gotovo z nami vred želeli, da bi se ta lepa navada popolnoma vkoreninila v našem mestu in da bi vsako leto obrodila lepšega sadja.

— V Giontinitovi založbi so prišli na svetlo prav mični pisni zvezki pod imenom: „Perve vaje v pisanji“, sost. Fr. Gerkman. Ti pisni zvezki so podobni Pokornitovim ali Grajnarjevim samo s tem razločkom, da zgledno pisanje ni v zgornjih verstah, temuč pri začetku vsake verste. Pervi trije zvezki obsegajo male čerke in kratke prav primerne besede, številke in prepone. Četerti zvezek (ki se ravno izdeljuje) bode imel velike čerke brez besedi. Ako bodo ti prvi zvezki učiteljem vstrezali, bode jih gospod izdatelj še dalje izdajal. Oblika čerk je enaka osnovi, ki jo je odbor učit. društva za Kranjsko za popravljeni abecednik nasvetoval. Pisanje je prav lepo — in pravilno, vnanja podoba prav lična in dober papir. Prodaja jih g. Giontini po 2 kr., 100 vkup pa za 1 gold. 70 kr. Pervi zveski so se hitro prodali; nemudoma bode se jih več natisnilo.

— Slov. učiteljsko društvo. Ti-le g. g. družabniki so plačali letnino: Anton Kunšič za l. 1871, Blaž Kuhar za l. 1871, Janez Tuma za l. 1871, Janez Zima za l. 1871, Janez Pokorn za l. 1871, France Kokalj za l. 1872, Antou Žibert za l. 1870, Anton Jeršinovec za l. 1871. Vse gg. družabniki, kateri so letnino za društvo še na dolgu, prosimo, naj bi jo kmali poslali podpisanemu blagajniku, da bi se mogle odstraniti vse zavire in sitnosti, katere izvirajo iz prepočasnega plačevanja.

Janez Zima,
društveni blagajnik.

Razpis službe.

V ljudski šoli v Velikih Laščah razpisuje se podučiteljeva služba z 205 gl. letne plače. Prošnje naj se ravnaajo do c. k. okr. šolskega sveta v Kočevji do 23. t. m.

Opomba. Sostavka „geometrija ali merstvo v ljudski šoli“ in „najvažnejše kmetijske resnice za ljudsko šolo“ se v tem tečaju nista popolnoma dokončala in sicer zavoljo tega, ker slišimo, da prideta v posebni šolski knjižici na svetlo. Tudi „Drobtinice iz učit. dnevnika“ niso prišle do konca. Gosp. pisatelj nam piše: „Želel sem popisati tudi „čebelorejo“, kakor se nam je razlagala v gospodarski šoli na Dunaji, toda zadržale so me nemile okoliščine, da tega nisem mogel storiti. Znabiti, da se tega dela lotim prihodnje leto; ako pa mi ne bode mogoče, nasvetujem g. g. učiteljem, naj bi učencem razlagali VII. Hartinger-jevo table, kjer g. dr. Melicher, naš tadanji učitelj na Dunaju, kratko pa prav jedrnato popisuje znamenito „čebelsko življenje“. — „Matematično terminologijo“ bode „Tovarš“ v novem letu dokončal, in bode pri-
našal mnogo prav važnih stvari za šolo in učiteljstvo. Z Bogom!